

ŽENA SA 10 ŽIVOTA

Ispovijesti Romkinja i Egipćanki

IZDAVAČ:

NVO Centar za romske inicijative
Ul. Novice Cerovića 29a, 81400, Nikšić, Crna Gora
email: crink@t-com.me
WEB:www.cri.me

ZA IZDAVAČA:

Fana Delija, diplomirana pedagoškinja

AUTORICA:

Fana Delija

LEKTURA:

Marija Zeković

DIZAJN I ŠTAMPA:

Bad Brain studio

ILUSTRACIJE:

Bad Brain studio

TIRAŽ:

80

GODINA IZDAVANJA:

2021

OBAVJEŠTENJE O AUTORSKOM PRAVU: Publikacija „Žena sa deset života“ je izrađena u saradnji sa CARE International Balkans, a finansijski je podržana od strane Austrijske razvojne kooperacije. Publikacija je nastala u sklopu regionalnog projekta „Za aktivnu inkluziju i prava Romkinja na zapadnom Balkanu, FAIR III“. Sadržaj ove publikacije ne podrazumijeva stavove CARE International Balkans i Austrijske razvojne kooperacije, a odgovornost za sadržaj dokumenta snosi autorica Fana Delija. U skladu sa Zakonom o zaštiti ličnih podataka, uloženi su napor kako bi se prikupljenim publikovanim i snimljenim video materijalima zaštitili identiteti žene/žena.

ŽENA SA 10 ŽIVOTA

Ispovijesti Romkinja i Egipćanki

Nikšić, april 2021. godine

SADRŽAJ:

Predgovor	3
Imala sam i ja moje muke	4
Dvanaest godina u sjenci	8
Tukao me je kao kad se biju dva muškarca	12
Žena sa deset života	16
Zaključak	20

PREDGOVOR

Centar za romske inicijative kroz četiri ispovijesti i svjedočenja Romkinja i Egipćanki koje su prvo bile žrtve ugovorenih brakova, izvršenih od strane svojih očeva, a zatim dugogodišnje žrtve nasilja u porodici od strane svojih supružnika, djevera, svekra i svekrve, ukazuje na vidljive probleme i posljedice nasilja nad ženama, s kojima se svaka druga Romkinja i Egipćanka suočava u crnogorskom društvu.

Ispovijesti naših borkinja potvrđuju činjenicu da je nasilje u porodici problem svih nas, te da je potrebna neodložna intervencija radi pravovremenog reagovanja svih nadležnih institucija u skladu sa poštovanjem ženskih, ljudskih i manjinskih prava. Decenije rada na suzbijanju nasilja u porodici unutar romske i egipćanske zajednice su doprinijele da žene sa iskustvom nasilja javno govore o nasilju u porodici kako bi svojim primjerima ohrabile žene da **NE** podržavaju nasilje.

Publikacija je usmjerena prema svim predstavnicima/ama relevantnih institucija, nevladinim organizacijama i svim drugim akterima sistema u Crnoj Gori i zemljama regiona, koje se direktno ili indirektno bave zaštitom od porodičnog nasilja ili nasilja nad ženama. Ovom publikacijom želimo da pošaljemo poruku svim relevantnim akterima – kada se jedna Romkinja ili Egipćanka usudi da napravi korak naprijed i prijavi nasilje, iza toga se krije velika muka, patnja i najraznovrsniji oblici nasilja. Ako tada ne postupimo sa senzibilitetom i jednakim pristupom, zauvijek smo ženu sa iskustvom nasilja izgubili i vratili je u začarani krug nasilja u porodici.

Kao izvršna koordinatorka želim da se zahvalim predstavništvu CARE International Balkans na podršci regionalnog projekta „Za aktivnu inkluziju i prava Romkinja na zapadnom Balkanu FAIR III“, koji je omogućio da se putem ispovijesti Romkinja i Egipćanki, posredstvom svake štampane ljudske riječi žena sa iskustvom nasilja – stvori slika o tome kakvo viđenje treba usvojiti. Posebnu zahvalnost dugujem sagovornicama koje su, nerado se sjećajući svih teških trenutaka, uspjele iznijeti svoje tužne životne priče. Želim da se zahvalim nacionalnoj koordinatorki Šejli Pepić u koordinisanju sprovođenja dubinskih intervjua, projekt-asistentkinjama Jovani Knežević i Moniki Sekulović, lokalnim koordinatorkama Zeni Dubović, Elmi Šahman, Mirsadi Avdijaj i Valentini Deliji na podršci i pomoći, kao i g. Slavku Miliću koji je dao ogromni doprinos u izradi životnih priča.

S poštovanjem, Fana Delija

IMALA SAM I JA MOJE MUKE

S.S. (30 godina) iz Podgorice nije završila osnovnu školu i nikada nije bila zaposlena. U prvi brak ušla je sa 16 godina, a majka je postala godinu dana kasnije. Živjela je u zajednici sa suprugom koji je tada imao 21 godinu i sa njegovim ocem, majkom, bratom, sestrama, djedom i babom. Njena porodica, prilikom ugovorenog braka, uzela je manju svotu novca kako bi mogli da je isprate i dočekaju goste na dan njene udaje. Udajom je promijenila mjesto prebivališta te se iz Podgorice preselila na Kosovo. Suprug je počeo da je fizički maltretira kada je ostala u drugom stanju. S.S. iz tog braka ima 13-togodišnjeg sina koga nikad nije vidjela, nakon što su joj po običaju uzeli i dali dijete bivšem suprugu. S.S. sada živi u drugoj vanbračnoj zajednici sa drugim suprugom, sa kojim ima tri djevojčice i dva dječaka.

S.S. se prisjeća kako je započela njena veza sa suzama u očima.

„On je dolazio kod svog ujaka, koji je živio blizu naše kuće i tako smo se upoznali. Onda smo nastavili da se čujemo preko telefona. On je inače sa Kosova, ali tada je radio u Budvi i ponekad je dolazio kod mene u Podgorici. Nakon nekoliko puta što smo se vidjeli pitao me da se uzmemo i ja sam pristala. Došli su njegovi da me prose, i tada su mi ugovorili brak po običaju iako smo se mi sami zavoljeli. Moji su uzeli nešto malo novca kako bi me ispratili. Kad smo se uzeli, otišli smo na Kosovo i ja sam tamo ostala sa njegovom porodicom jer se on vratio ponovo u Crnu Goru da radi, jer na Kosovu nije bilo posla. U Crnoj Gori je bio par mjeseci, ali kako sam ja bila na Kosovu, on je napustio posao u Budvi i došao je na Kosovo da živi i da radi.

S.S. je trpjela nasilje da njena porodica ne bi saznala i pokušavala je da sve to ostavi sa strane. Nije prijavila nasilje da ne bi osramotila porodicu. Pored toga što je trpjela nasilje, S.S. je bila primorana da radi sve kućne poslove koje su ostali članovi porodice od nje zahtijevali. Morala je da kuva, pere, sprema...

Pri kraju radnog dana kad sam htjela da odem da spavam, onako umorna, on bi znao odmah da počne svađu čim uđem u spavaću sobu i nije mi dao da spavam. Znao je da me ostavi budnu cijelu noć i da do jutra ostanem na nogama, nijesam smjela da legnem. Svekar mi je bio sve u tuđini. Njemu sam sve ispričala i on je uvijek svome sinu govorio: „Zašto to radiš, ona je lijepa i mlada, što ti je, što si toliko ljubomoran na nju? Da sam znao sve ovo, ne bih išao da je isprosim za tebe, jer ja ipak vidim muči se. Ostali me nijesu voljeli. Svekrva je znala stalno da me verbalno i psihički maltretira od dana kada sam došla u njihovu kuću. Govorila mi je: „Da je tvoja majka bila dobra, ne bi ostala bez muža, da je bila dobra vaspitala bi te i naučila“. Rekla sam joj da nijesam sa sela, nego iz grada – iz Podgorice

A stylized illustration on a dark grey background. On the left, a woman's profile is outlined in red, with her hand raised as if pointing towards a blue rectangular text box. The background features several white circles of varying sizes and a large yellow circle on the right side, resembling a sun or moon. The overall style is minimalist and graphic.

**Pala
sam
i nisam
znala niti
gdje se
nalazim.**

i da ne znam njihove običaje, te da mi je ovo prva udaja. Non-stop je bila svađa, znači tukli su se, on bi udario svoga oca, a zatim otac njega, svekrva bi vikala na mene i mene bi krivila za njihovu svađu. Ja nijesam smjela njoj nikada ništa da odgovorim ili da joj nešto kažem.

Kako navodi S.S. njene muke su pogoršane sa njenom trudnoćom.

Najveća kazna je i to što me je držao budnom do jutra i psovao, nijesam smjela da izađem napolje, nije mi dao ni da se šminkam, ni da se sređujem. Držao me zatvorenu, lijepo vrijeme a ja ne smijem napolje. Ako sam obukla jednu lijepu majicu ili neku suknju, znala sam šta me čeka. Govorio bi: „Ko ti je rekao da oblačiš to, ko ti je rekao da se šminkaš?“ Ja sam mu odgovorila – tvoja majka mi je rekla oblači se kao nevjesta. Sve je znao od garderobe na meni da po cijepa. Najviše me je udario po glavi, nisam znala đe mi je glava, zatim jakim udarcima šakama, rukama, nogama, po tijelu. Bio je toliko ljubomoran da mi nije dao ni da punim čak vodu iz bunara pošto česmu nijesmo imali. Jedno jutro je vidio kako vadim vodu kofom iz bunara kako bi se umivala. On me je uhvatio za vrat i pokušao da me baci u bunar. Ja sam njega gurnula kako me ne bi bacio i tada sam ga slučajno udarila. Zbog toga me je tukao do jutra. Pošto sam imala stricu i tetku na Kosovu, zvala sam ih da popričaju sa njim, jer su moji bili daleko. Tada je stric došao i ja sam njemu ispričala sve što mi se dešava u porodici pred svekrvom, mužem, svekrom i svim drugim ukućanima. Oni su rekli kako ja lažem, da ne shvatam šta mi oni kažu, da ne poznajem njihove običaje i slično. Tada sam stricu rekla da me odvede od njih i vrati kod moje porodice u Podgoricu, ili danas ili nikada – ako to ne uradiš, ja ću se ubiti. Stric me je tada uzeo od njih i bila sam kod njega nedjelju dana, kako bih se smirila. Onda je moj suprug zvao da se vratim i ja sam se vratila zbog toga što sam već bila u sedmom mjesecu trudnoće.

S.S. po povratku u tu porodicu nastavlja da trpi nasilje, ne samo ona već i njeno dijete u stomaku.

Bila sam u sedmom mjesecu trudnoće i tada je bila svadba kod mog ujaka u Crnoj Gori. Ujak i njegova porodica su me zvali da dođem na svadbu jer im se udavala ćerka. Kako sam ja saopštila mužu da su nas moji zvali na svadbu, on je odmah počeo da se svađa i nije htio da me pusti da odem. Tukao me je, psovao i govorio mi je svakakve riječi, da me je sramota da ti ih kažem. U tom trenutku njegov otac je ustao i udario mu šamar i vikao je na mog bivšeg muža. Kako ga je njegov otac udario zbog mene, on je počeo kasnije da me udara po stomaku i govorio je dok me je udario da više ne želi da ja rodim to dijete i da me ne voli. Ja sam mu tada rekla – pa ako ne želiš, zašto si mi napravio dijete. Trebao si mi na vrijeme to reći, da ne bih vezala ni moje, ni tvoje noge. Zatim je uzeo stolicu i udario me po leđima. Pala sam i nisam znala za sebe niti gdje se nalazim.

Međutim njen svekar više nije mogao da gleda kako je svaki dan muž fizički maltretira, tako da joj je svekar jedno jutro rekao: „Pakuž se, ja te vodim tvojoj kući“. S.S. se u poodmakloj trudnoći vraća za Crnu Goru, ali njene muke do današnjeg dana nijesu prestale. Sina, kojeg je rodila u Crnoj Gori, pod pritiscima uže porodice i u skladu sa običajem daje suprugu, kako kasnije ne bi imala problema. Od tada S.S. nema kontakta sa djetetom iako je prošlo već 13 godina. Sa suzama u očima i prekidom daha govori:

Sve sam govorila – bolje da jednom riješim ovo, bolje sad dok imam samo jedno dijete i više se nijesam vratila. Dijete sam rodila u Crnoj Gori, upisala sam ga na moje ime i prezime. Rekla sam im da otac ne postoji, da imam dijete sa nepoznatom osobom. Muž i njegova porodica su tražili dijete. Njegov ujak je dolazio da me pita i ja sam u početku odbijala, ali sam na kraju pristala kada su se po običajima sastavile naše porodice (njegova i moja porodica). Majka mi je rekla da je bolje da ga sad dam jer kad poraste, to je tuđa krv i da dijete može da ide kod svog oca. Savetovala me je riječima da sam još uvijek mlada i da imam pravo na grešku i da ja odlučim šta bi bilo najbolje. Ozbiljno sam shvatila riječi moje majke. Kada su mi uzeli dijete, osjećala sam se jako loše, pala sam u nesvijest, plakala sam i nekoliko puta su me vodili kod doktora. Majka više nije mogla da me gleda takvu, nije mogla da izdrži. Plakala sam, tražila sam ga. Samo da ga vidim. Onda su moj stric i ujak rekli: „Ti si sad dala dijete i dala si riječ, a ljudi koji su došli sa Kosova su to čuli. Ne može da se vrati dijete“.

Dječak u avgustu 2021. godine puni 13 godina. Svih ovih godina dječak na Kosovu živi ilegalno bez dokumentacije o mjestu prebivališta, jer u skladu sa papirima dijete nema nikakvu rodbinsku vezu sa porodicom, jer se vodi na majku, a otac je nepoznat.

Znači, njega su upisali u školu, ali u školu su ga upisali kao dijete koje je bez dokumentacije, kao dijete na crno. Prije godinu dana tražili su moj potpis od notara kako bi ga upisali tamo. Ja sam razmišljala dublje, zato nisam još dala taj potpis. Rekla sam ne, to ti je kazna kao što si ti mene kaznio.

S.S. je odlučila da ispriča svoju priču kako bi ohrabрила žene koje trpe nasilje da se izbore sa time. Danas ima poruku za sve druge žene:

Moja poruka za žene koje trpe nasilje jeste da ne ostanu u nasilju iako znam da je teško izaći iz braka, pogotovo ako ste se u braku ostvarile kao majke. Svaka majka treba da podrži ćerku da što prije napusti krug nasilja.

Sada je zasnovala drugi brak iz kojeg ima petoro djece.

Da sam tražila ovaj brak, ne bi ga našla. Ja sam ovo našla zatvorenih očiju. Ovaj brak mi je otvorio oči.

DVANAEST GODINA U SJENCI

S.I. (39 godina) iz Crne Gore je sa 23 godine stupila u bračnu zajednicu kao žrtva ugovorenog braka i time se svjetlost dana pretvorila u mrak koji je trajao narednih 12 godina. Danas je razvedena, iz pomenutog braka ima četvoro djece. S.I. navodi da je proces razvoda trajao dvije godine. U toku svog odrastanja je završila osnovnu školu i prvi razred srednje, a sada nastoji da završi i srednju školu vanredno. Nezaposlena je i u stalnoj potražnji za poslom.

Roditelji su joj ugovorili brak za čovjeka kojeg ona nije znala i koji je prethodno bio oženjen čak osam puta.

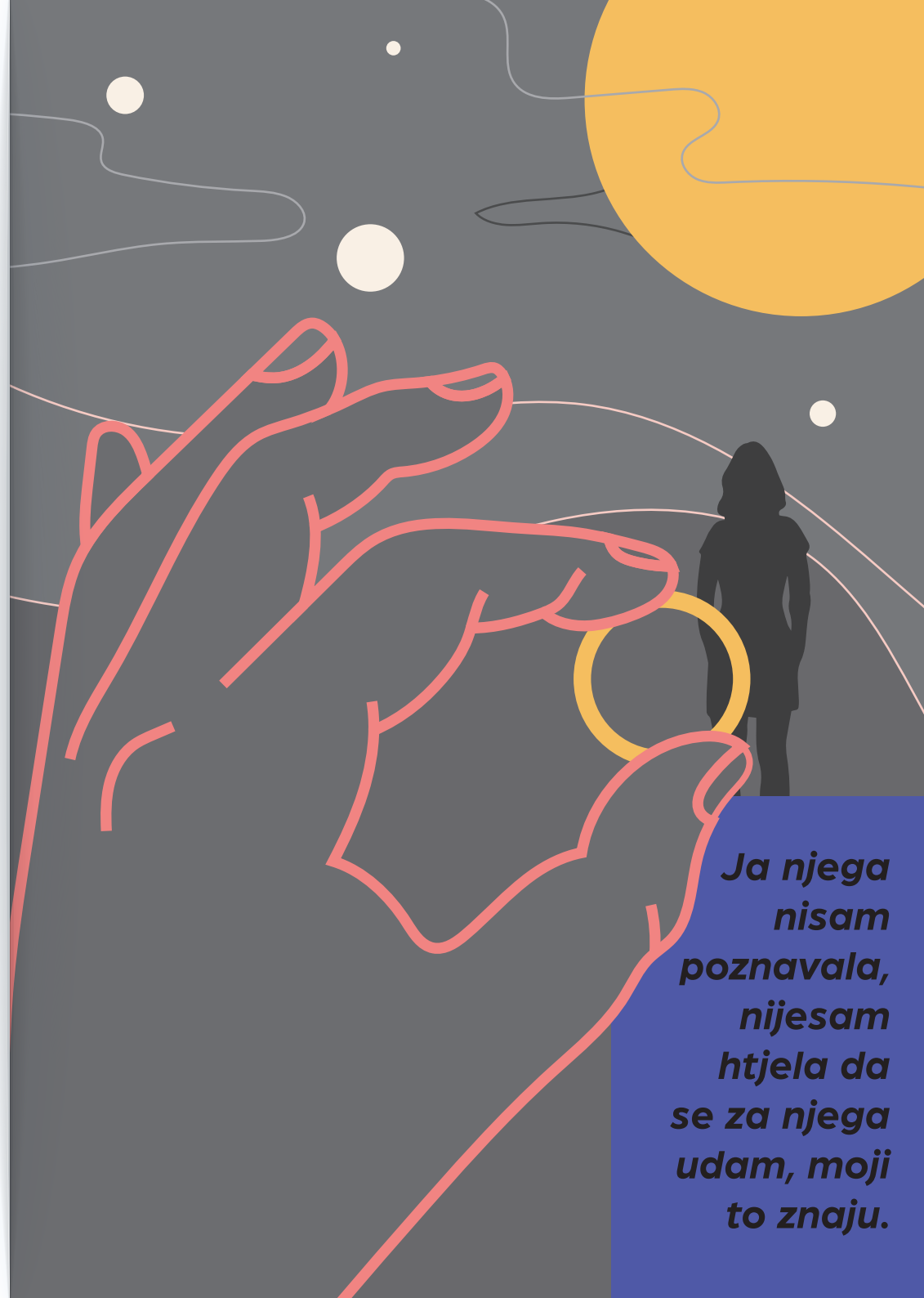
Ja njega nisam poznavala, nijesam htjela da se za njega udam, moji to znaju. Moj otac je njega znao i on je htio da se ja udam za njega. Ja sam ih istjerala kad su došli da me prose. Moja porodica je počela da pljuje po meni. Onda mi je kliknulo u glavi da ja mojoj porodici smetam u kući, bolje da idem – i tako sam i pristala da me prose.

U narodu je oduvijek važno pravilo: „Ako dvoje ne pravi problem, napraviće neko treći“.

Nasilje je počelo od drugog dana braka. U početku su mi branili da idem kod mojih, govorili su mi da zaboravim svoju majku, oca, da sada treba sa njim da živim. Svekrva mi je isto branila da kontaktiram sa mojom porodicom. Svekrva je počela odmah da me maltretira. Ona je mislila da može i mene da maltretira kao što je maltretirala ostale snahe i njegove prethodne žene jer je moj bivši muž prije mene bio osam puta oženjen. Nije mogla nijedna da izdrži sa njima. Znaš kako je kod nas, snajka uvijek treba prva da ustane, a zadnja da legne i sve treba na nogama da stoji. Ja nešto nisam tako navikla. Svekrva i svekar su bili grubi, uvijek su započinjali svađu između mene i njega. Onda on počinje da me tuče, maltretira, svašta je bilo.

Svekrva se igrala životom S.I. i započela proces njene patnje. Iako se S.I. suprotstavljala i jasno stavljala do znanja svojoj svekrvi da neće trpjeti njeno maltretiranje, time ne uspijeva da promijeni svoju sudbinu. Svekrva ipak nastavlja maltretiranje direktno verbalnim putem, vrijeđanjem njene porodice, a ponajviše njene majke koja je u neadekvatnim uslovima življenja nalazila razne načine da obezbijedi uslove za preživljavanje.

Svašta po nešto: vještico, ku..o ili poljupuško i tako dalje. Najviše sam mrzjela kada su mi dirali roditelje, psovali moju majku, sestru.

Ja njega nisam poznavala, nijesam htjela da se za njega udam, moji to znaju.

Nasilje je bilo prisutno svakog dana, a nasilje je trpjela i od strane ostalih članova, pa čak i od strane suprugove ćerke iz prvog braka.

To je svaki dan, ja znači nisam imala mira da me ona ne napada. Ako ne ona, onda svekar, ako ne svekar, onda njegov brat ili njegova ćerka sa drugom ženom.

Krug agonije se ne prekida, već se nastavlja početkom maltretiranja od strane supruga.

Trijezan ili pijan, nasilje mu je bilo u krvi. Ne znam odakle da počnem, a će da završim. On je sve razbijao po kući, tukao me rukama, nogama. Više puta je uzeo nož da me kolje, da nije bio tu moj sin da me spasi ne znam da li bih danas bila živa. Sve pred djecom, zato su moja djeca još pod strahom. Sin mi uvijek kaže on će da se osveti, a ja kažem – pusti ima Boga, njega će Bog da kazni. Ja samo da imam mira, ne treba mi ništa drugo. Bila sam i žrtva seksualnog nasilja, nasilno je znao da spava sa mnom. Ja sam pobjegla više od sto puta. Kada bih se vratila kući kod oca, i on je znao tad da me bije i da mi govori da to mora tako i da treba da se vratim i sve tako. To mi je bio psihički teret, tri-četiri puta sam pokušavala samoubistvo.

S.I. ne može dalje o tome da priča. Kako navodi, nije bila jedina ona žrtva, već i njena djeca: *I djecu je tukao, šamarima, nogama, kaišem ili kablom. Oni kad čuju njegovo ime... Ćerki je htio da stavi petardu u usta dok ja nijesam bila kući, jer sam ja u toj kući bila i muško i žensko da bih preharnila djecu. A on je volio samo da pije.*

S.I. počinje da se ohrabruje i razmišlja kako da napusti dvanaes-togodišnje nasilje tako što je vidjela da je njena jetrva prijavila svog supruga zbog nasilja. Kako kaže, jetrva joj je bila uzor da započne svoju borbu. Okidač svega toga je bilo kad je njen suprug pokušavao da ubije njihovog sina.

Moj najstariji đever se bio oženio jednom ženom. Ona je njega dva puta prijavila i policija je oba puta došla kod njih kući i priveli ga zbog nasilja. Kako sam ja to vidjela, rekla sam u sebi – kad može ona, koja je tek došla, šta ne bih i ja prijavila. Bolje da prijavim, nego da me ubije.

Znači, zadnjih sedam dana prije nego što sam ga zauvijek napustila, ja nisam oka sklopila. Morala sam da pazim sebe i djecu, jer je on htio da ubije sina. Imala sam kod sebe mali nož i čekala sam ako pokuša nešto da uradi da ja njega ubijem. Tako sam razmišljala. Onda sam rekla – ja ću da ga napustim; neću da budem kod majke, jer sam mislila da će me ponovo vratiti. Htjela sam da idem

negdje u dom. Zvala sam majku i rekla sam joj ja idem u dom. Ona mi je rekla – pored nas živih ti da ideš u dom! Imam četvoro djece, nisam htjela da budem ikome smetnja. Ona mi nije opet dala, rekla je da dođem kod nje kući. Uzela sam taksi i došla u Bijelo Polje. Kada sam došla, nisam imala novca da platim taksi, snajka je platila. I dan danas, iako smo se razveli, zna da zove da prijete da će mi ubiti majku, brata. Strah me je da ne dođe i da nas sve zapali.

Skupila je hrabrosti i obratila se policiji. Međutim, S.I. je nažalost osjetila da od strane policije nije dobila advekatnu podršku.

Kad sam bila prvi put da prijavim, policajci su počeli da se šale sa mnom i nijesu ništa tada uradili. On me zvao telefonom i prijetio mi je pa sam ja ponovo prijavila i tada su mi rekli da ne mogu da ga nađu, da se krije, da bježi i nikad nije podnijeta prijava za sve šta nam je uradio. Ne znam zašto, mada mi je jedna inspektorka rekla da je on psihički bolestan. Prijetio mi je sve dok nijesam uzela advokata i tek tada je policija shvatila ozbiljnost moje prijave.

S.I. nije razočarana samo u policiju već i u cjelokupni sistem. Ostala je bez krova nad glavom.

Hrabra S.I. odlučila je da ispriča svoju priču kako bi poslala poruku ženama – da danas postoji zakon i da ne dopuste da ih iko maltretira. Treba da cijene svoj život.

Bila sam na sud dva puta. Odbili su starateljstvo, on je došao sa papirima. I sudija me je nervirao; ja sam mu objasnila šta nam je sve radio, a sudija kaže: „Aj zakuni se da je to tako“. Prodali su kuću kasnije. Pričali su mi da su je prodali za 61.000, 00 eura. Sve stvari su oni prodali tako da od toga ništa nijesam dobila. Dao je 500, 00 eura, a to auto je

bilo lično moje. Nijesam znala baš najbolje zakon kada sam bila na sudu. Advokat me pitao hoćeš li nešto od njega da uzimaš, ja sam rekla neću, zbog straha, zbog potpisa za razvod. Sve sam prihvatila samo da nemam ništa sa njim. On je odmah skočio tu, dao potpis i rekao da će i djecu da uzme. Ja bih i djecu dala ako mi vjeruješ ali znam kakav bi život vodili. Djecu samo da pitaš, oni neće. Ovo je bratova kuća, ako on dođe ja moram na ulicu jer nikad se ne zna kad će on da dođe. Da imam nešto svoje sa djecom.

Hrabra S.I. odlučila je da ispriča svoju priču kako bi poslala poruku ženama – da danas postoji zakon i da ne dopuste da ih iko maltretira. Treba da cijene svoj život.

TUKAO ME JE KAO KAD SE BIJU DVA MUŠKARCA

Š.R. (34 godine) iz Bosne i Hercegovine sa 14 godina života bila je žrtva dječjeg i ugovorenog braka. Živjela je sa suprugom u osmočlanoj porodici. Tokom cjelokupnog prvog ugovorenog braka i života u Bosni i Hercegovini, trpjela je skoro dvije godine nasilje u porodici prvo od supruga koji je imao 17 ili 18 godina, a zatim i od đevera. Sada živi u drugom ugovorenom braku u Beranama u Crnoj Gori, nije zaposlena a povremeno radi sezonski na crnogorskom primorju. U drugom ugovorenom braku u kom i danas živi nema djece.

Ja sam iz Bosne i Hercegovine i prvi put bila sam u braku u Bosni i Hercegovini. Otac mi je ugovorio brak sa 14 godina. Otac je, koliko je meni poznato, uzeo za moj brak oko 5.000 do 6.000 eura i kad je došlo do problema u porodici u kojoj sam živjela sa suprugom, moja porodica nije imala te pare da im vrati. U toj porodici sam stalno imala probleme, znači ne samo od muža sa kojim sam živjela u braku, nego i od njegovog brata, odnosno mog đevera. Đever se drogirao, a kad nije imao novac da kupi drogu, on bi došao u kuću i maltretirao je mene i cijelu svoju porodicu. Svekar je uvijek držao oružje u kući. Đever je znao gdje krije oružje i mnogo puta je izvadio pištolj i na mene i tako da... – sa suzama u očima priča Š.R. dok ispija čašu vode i prisjeća se svog života u Bosni.

Đever bi se isto tukao i sa njegovim bratom. Nakon učestalih svađa, vađenja oružja više puta na mene, jednog dana svekar me posavjetovao da uzmem i sakrijem to oružje. Ja sam uzela pištolj i sakrila ga, a druga snaha je od straha rekla đeveru da sam ja sakrila oružje, te je on došao direktno kod mene i tražio da vratim oružje. Đever bi uzeo ortopedsku štaku od njegovog oca, koji je inače bio invalid i tukao me štakom, sve dok se nije polomila. Tada me je tukao kao kad se biju dva muškarca.

Š.R. je osjećala nevjerovatan strah, a niko nije mogao da joj pomogne. Nasilje koje je njen đever kao član porodice upotrebljavao prema njoj je bilo takvog intenziteta da je morala da kaže gdje je sakrila pištolj.

Đever je uzeo pištolj od mene i stavio cijev u moja usta, htio je da me ubije. Kada je napokon otišao i sa sobom uzeo pištolj, svekrva mi je rekla da mi je bolje da idem kod svojih i da se više ne vraćam. Ja sam jedva čekala da odem pa sam htjela da se spremim i da idem, ali me je svekrva posavjetovala da se ne spremam nego samo da odem dok se đever ne vrati.

Š.R. je sva bila u modricama, svoje lice nije mogla da prepozna. Maramom je pokušavala da sakrije povrede, tokom puta do oca i majke.

Kada sam stigla, majka nije bila kući. Kada su me sestre ugledale, začuđenog i zabrinutog izgleda su me pitale šta se sve desilo. Kada je došla majka, ja sam joj ispričala detaljno šta mi se sve dešavalo u braku i da mi je svekrva rekla da se vratim mojoj porodici, na šta mi je majka zabrinuto rekla: Šta ćemo sad, mi nemamo pare da vratimo? Iako sam rekla da više ne želim da se vratim, otac je stvarno bio uporan da se vratim jer nije imao novac koji po običajima moramo da im vratimo.

Otac je, koliko je meni poznato, uzeo za moj brak 5.000 do 6.000 eura.

Takođe, oni su prijetili ako se ja ne vratim da će za zamjenu uzeti jednu od mojih sestara umjesto mene. Nijesam mogla odmah da se vratim.

Kako je pritisak na njenu porodicu kao i na nju sa obje porodične strane bio ogroman, Š.R. je popustila i svjesno se nažalost vratila daljem nasilju.

Tadašnji muž je došao po mene i rekao je da idemo našoj kući i da ćemo se odvojiti od brata, oca, majke od svih njih i da ćemo ja i on živjeti sami. Rekla sam svima da se plašim.

Dok joj primjetno podrhtava glas, a oči i dalje nekontrolisano suze, pokušava da u sebe zadrži stanje svojih trenutnih emocija i nastavlja svoju priču: *Tokom boravka kod svojih roditelja i dalje sam bila uplašena i po cijelu noć sam razmišljala o svemu što mi se dogodilo, nijesam mogla da spavam, one slike su mi se stalno vraćale, a postojao je strah da đever može da nam uđe u kuću i da nas sve pobije.*

Nakon što se sa svojim suprugom odvojila od njegove porodice i dalje se plašila od njega i od njegovog društva da joj ne naude ili je povrijede. O strahu koji je tada bio izražen Š.R. kaže: *Više sam se bojala od đevera, nego od muža. Kada sam se ponovo vratila kod muža, bili smo odvojeni od ostatka porodice, ali je đever stalno dolazio. Prilikom njegovog dolaska sakrivala bih se i gledala sve kroz prozor. Sva sam se tresla kad bih vidjela tog čovjeka, razmišljala sam da li da ga prijavim policiji ali što se tiče policije, nisam imala nikakvog izbora. Da sam ga prijavila, njegovi drugovi bi došli i uradili ono šta on želi ili bi naudio mojoj porodici. Suprug mi je stalno govorio nemoj da ideš u policiju, ako bude prijetio ja ću da pričam sa njim.*

Š.R. je sa suprugom otišla kod svog drugog djevera i jetrve u porodičnu posjetu. Međutim i tu se zamalo suočila sa opasnošću.

Jednog dana sam pošla kod njegovog najstarijeg brata i njegove žene gdje me je đever vidio kroz prozor. Njegova žena me zatim sakrila u špajz rekavši da ne izlazim iz sobe dok on ne ode. Kada je došao, rekao je da me vidio, što sam ja i čula. Jetrva me je branila, govoreći mu da to nijesam bila ja i pitala ga je šta bi uradio da sam to zaista ja. Đever je odgovorio da bi me samo ubio, da ne ostanem živa, zato što sam mu pravila probleme, sakrila mu oružje i tako...

Š.R. i danas ne zna zašto je on imao takav „pik“ na nju, pa iako je tog puta uspjela da izbjegne nasilje od đevera, ipak nedugo kasnije to nije bio slučaj.

Kada smo se sreli odmah me je pitao kada i kome sam se vratila, predlažući da idem odmah, da me on ne bi tukao. Kada sam mu rekla da ne mogu da odem jer sam u drugom stanju, on je počeo da me tuče. Onesvijestila sam se od njegovih udaraca i izgubila sam bebu. Nakon toga odlučila sam da se više neću vratiti tadašnjem mužu, iako mi je suprug obećavao da će biti druga beba, da ćemo otići daleko i slično. Nisam željela više da živim u strahu.

Kada se probudila bila je u bolnici i Š.R. nije smjela da kaže istinu. Ljekarima je saopštila da je sama pala na stomak. Tokom boravka u bolnici pila je mnogo lijekova i bila je depresivna zbog gubitka djeteta. U bolnicu je za nju došla njena

majka i odvela je kući.

Kada sam ispričala šta mi se desilo i kada su moji vidjeli moje tijelo cijelo u modricama, majka me je vodila kod doktora da izvadim ljekarsko uvjerenje. Rekla sam majci da to ne radimo jer je prijetio da će biti problema ako ga prijavimo policiji. Majka mi je pružala podršku, govorila mi je da se ne bojim, da pođem sa njom i da pokažem modrice da vide doktori. Ja sam bila odustala od prijave ali moja majka nije. Ona me je uzela za ruku i vukla za sobom do doktora. Govorila bi mi nemoj da lažeš doktora, nego mu sve ispričaj kako te tukao. Posjekotine sam imala i po leđima, od štake kojom me je udarao. I doktor se začudio, čudio se što to nasilje nijesam prijavila. Kada sam već morala sve da doktoru ispričam, ja sam ga zamolila da ukoliko neko od njih dođe da se raspituje da im on ne kaže sve što sam mu ja ispričala, jer me je bilo strah. Doktor je zatim ispisao sve papire koji su potrebni i rekao da će on da zove policiju i preuzme svu odgovornost na sebe, kao i da njemu ali ni meni ne mogu ništa da urade. Doktor je prijavio nasilje.

Š.R. navodi: *U Crnu Goru sam možemo reći pobjegla, došla iz straha.*

Izlazak iz jednog braka, koji je bio prepun nasilja, potom zasnivanje drugog braka samo dan nakon dolaska u Crnu Goru bio je praćen strahom. Imala je samo 16 godina kada je Š.R. prihvatila da zasnuje drugi brak jer su njeni roditelji morali da vrate novac koji su uzeli za nju.

Morala sam da se udam, jer smo morali da vratimo pare i zato me majka dovela u Crnu Goru i ona je došla za pare treći-četvrti dan. Drugi muž je dao jedan dio para, a jedan dio su uzeli od udaje moje sestre i tako su vratili tih 6 hiljada. Po dolasku u Crnu Goru nijesu mi ništa rekli, nijesam znala da se udajem, nego su mi samo rekli ideš u Crnu Goru kod rođaka. Nijesu meni oni rekli, ali sam osjetila da ima nešto, i razmišljala sam da je možda zbog para, da je problem u tome. Kada sam ja došla, sutri dan su me odveli u Bijelo Polje.

Nije bio dovoljan novac koji su uzeli kad su Š.R. ugovorili drugi brak, već su njeni roditelji morali da udaju i njenu mlađu sestru, koja je tada imala 13 godina, u suzama ističe Š.R.

Onda su meni javili da su morali da udaju drugu sestru koja je imala svega 13 godina da bi njima vratili pare. Ona je isto tamo patila i njena životna priča je baš katastrofalna. Mada je i ona uspjela da izađe iz svega i sad živi u Velikoj Britaniji, ima tri ćerkice, muž joj je preminuo, te je samohrani roditelj koja se stara o porodici.

Za prvi brak vezuju je samo negativne emocije: *Prvi brak, ne daj Bože nikom to da se desi, ne bih voljela. Sve odjednom kad ti se nakupi, tamo sam rat pretrpjela. Ja i sad kada vidim oružje nije mi svejedno i najviše me bilo strah da mi ne ubiju majku jer smo mi najviše voljeli majku. Sve sam trpjela da se porodici nešto ne desi“. A sa druge strane drugi brak je sasvim druga priča: „Ne, ne, ovdje je sve super, ne mogu to da opišem.*

Š.R. na samom kraju ističe: *Kakva je moja situacija bila, kako sam se plašila... Nijesam mogla da skupim hrabrosti, sigurno postoji neko hrabriji od mene. Mislim da žena treba da prijavi nasilje, da ipak bude hrabra, postoji izlaz za sve.*

ŽENA SA DESET ŽIVOTA

Š.A. iz Nikšića (45) nije pohađala školu i nema završen nijedan razred. Š.A. je bračnu zajednicu zasnovala tako što joj je zet ugovorio brak. Ona nije imala nikada priliku da zasnue radni odnos, već je povremeno obavljala poslove čišćenja prozora, pranja tepiha i slične poslove. Š.A. je žrtva višegodišnjeg fizičkog i psihičkog nasilja od strane svog supruga. Iz braka koji traje već punih 20 godina imaju desetoro djece, pet dječaka i 5 djevojčica.

Izmučenog lica, spuštenih ramena, pogleda koji odaje utisak potrebe za pomoći, ali koji istovremeno poručuje da snage za isto ponestaje, u strahu da će opet doći do sukoba, Š.A. tiho, jedva čujno, izjavljuje: *Otkad sam se udala, otkad sam kročila u njegovu kuću, trpim nasilje. I sinoć sam trpjela nasilje. Evo i sad pije kod nekog druga. Sve je počelo tako što je jedne prilike otišao da šega drva i onda se kući vratio pijan. Ja sam u tom trenutku bila trudna pa su mi bile svezane noge i nijesam ga mogla napustiti. Svaki put je kući dolazio sa drugovima koji su isto tako bili pijani. Govorio mi je da sam k...a i da sam zaljubljena u njegove drugove.*

Š.A. je imala dva pobačaja kao posljedicu fizičkog nasilja od strane svog supruga.

Nijesam imala nikog ko bi mogao da mi pomogne, ni svekrvu. Tokom održavanja trudnoće, kada bih pokušala da pobjegnem preskakala sam ogradu. Dvoje djece sam tako pobacila, preskačući ograde. Jedne prilike, dok sam sadila luk i obavljala poslove u bašti, udario me s ledja i samo sam pala. Odjednom sam počela da krvarim. Otišla sam u bolnicu. Samo su mi rekli da sam izgubila bebu, a nijesam smjela doktoru da kažem da me muž udario.

Preplavljena strahom Š.A. je pokušala da nađe utočište u primarnoj porodici ili u neko od skloništa ali bezuspješno.

Svaki put bih se vraćala mužu jer nijesam imala gdje da idem. Roditelji su otišli za Njemačku, a kod sestre nijesam mogla da idem sa toliko djece. Dva-tri puta sam išla u žensku kuću ali su mi isti rekli da ne mogu da pruže pomoć jer imam puno djece, a djeca nemaju dokumenta. Kad god sam se vraćala kod njega, stalno je bio pijan, stalno sam trpjela nasilje, evo i sad trpim.

Š.A. se pomirila sa činjenicom da nema izbora, te se odlučila za najteže rješenje tj. da ostane u krugu nasilja zbog djece jer, kako navodi sa svima njima nema kuda da ode.

Da sam njemu ostavljala djecu, on bi ih ubio. Malo je trebalo pa da kuću zapali,

**Izmučenog
lica,
spuštenih
ramena,
pogleda koji
odaje utisak
potrebe za
pomoći...**

jer je zapalio zavjesu, svi smo počeli da vrištimo. Pod dejstvom alkohola, htio je i da zapali djecu. Kad ležim, on me uhvati za kosu i onda djeca trče da vide šta se dešava. Česti su napadi i sjekirama i noževima. Prije neki dan je imao namjeru da me gađa drvetom, vidio je komšija. Sinoć me je u snu udario šakom. Bilo me je sramota da kažem djeci i snajki. Pita me je sin – šta ti je, majko. Rekla sam da mi nije ništa. Pitala me i snajka šta se dešava, a sin joj je rekao da nije ništa i da je on samo malo popio. Sin je htio da zove policiju ali mu ja nijesam dala. Puno je ljubomoran, možda će tako da se ponaša sve dok ne umre. Stariji sin mi je rekao da će napustiti kuću jer ga je sramota od svoje žene koja gleda kako mu otac tuče i psuje majku.

Š.A. je više puta zbog nasilja u porodici morala da napusti kuću i spava sa djecom na ulici.

Najteže mi je bilo kada sam pala u nesvijest. Tada me je muž prvo skunuo golu, tukao me je ne znam koliko, a kad me čupao za kosu nijesam više znala gdje se nalazim, a bila sam trudna. Dotrčao je neki stražar koji je bio u blizini naše kuće, jer mi smo tada živjeli kod Metalca. Stražar mi je pomogao da povratim svijest pa sam odmah pobjegla kod jedne žene, tako gola. Evo i djeca znaju sve o tome. Stotinu puta sam pokušala da pobjegnem od njega. Kada bi pokušala da pobjegnem, išla bi od vrata do vrata, kod komšija. Dešavalo se i da smo spavali gdje je željeznička pruga, tu bi nam jutro svanulo. Imam i svjedoke da smo svi tu spavali, i djeca i ja. Skoro svaki put komšinica bi pitala mog muža zašto se tako ponaša, zašto nas tako maltretira. Desilo se par puta i da prespavam u parku sa djecom. A nekad mi se dešava da prespavam kod komšinica. Imam svjedoke šta ja godinama trpim, šta sam ja trpjela ni zmija ispod kamena nije. Da sam snimila sve šta sam trpjela, ti bi rekla ti imaš deset života. Mora čovjek da trpi kad nema gdje da ode. Evo sad imam veliku djecu, ali i dalje trpim nasilje.

Znajući da će država kažnjavati počiniocce nasilja u porodici, Š.A. hrabro je krenula je da svaki put prijavi nasilje relevantnim institucijama.

Policiji u zadnje vrijeme stalno prijavljujem nasilje, non-stop ga prijavljujem. Nekad ga privode, a nekad ne. Tamo ponekad bude do ujutru ali kad bi ga pustili, svaki put se gore ponašao, govorio je bježite iz kuće. Gore mi je bilo kad se vraćao iz policije, više me je tukao i ja bih svaki put napuštala kuću i ponovo ga prijavljivala policiji. Dešavalo se da ga po dva puta dnevno prijavljujem policiji i

onda ponovo dođu i privedu ga, sve dok mi policija jednom nije rekla: "Više si nas umorila, zašto živiš sa njim, što ga ne ostavljaš", ali sam im rekla ako ga napustim nemam gdje da idem poslije. Zatim su mi isti rekli da pođem u Sigurnu žensku kuću, na šta sam se ja nadovezala i saopštila da sam tražila pomoć i da me tamo ne žele jer imam puno djece i nemamo dokumenta. Inače, policija mi ipak dosta pomaže, uzimaju ga po jedan dan, zatvaraju ga. Išli smo i na sud. On je bio 5-6 puta u zatvoru zbog nasilja u porodici. Pričala sam i policiji da me ponekad baš puno tukao, a ponekad mi je bilo žao da kažem šta mi sve radi. I tako trpim već 25 godina nasilje.

Š.A. kaže da jedini zračak nade koji joj uliva i vraća volju za životom su zapravo djeca.

Danas sam zahvalna Bogu što imam djecu, pa znam za šta sam trpjela. Dešavalo se da nijesam imala ni da jedem ni da pijem. Spavala sam tako gladna, pretučena, nenaspavana... Ne daj Bože nikome šta sam ja trpjela jer sam puno trpjela i još trpim.

Pored svih navedenih problema sa kojim se Š.A. susrela, neminovno je da sve te nerazriješene poteškoće i dileme prate niz pitanja.

Pitam se šta sad da radim, jer ne mogu da ostavim djecu, a i snajka je tu. Moram li do kraja života ovo da trpim? Najveći problem je to što mi svaki put kaze ku..o, svašta radiš, saopštila je Š.A.

Š.A. se obratila svim ženama: Ne trpi jer nećeš živjeti do vijeka.

Jedini zračak nade koji joj uliva i vraća volju za životom su zapravo djeca.

ZAKLJUČAK

Iz priča koje su predstavljene u ovoj publikaciji, uočljivo je da su sve sagovornice bile žrtve ugovorenih brakova od strane svojih očeva ili njima bliskih članova/ica porodice, odnosno zasnivale su bračnu zajednicu u skladu sa običajem. Još jednom se potvrđuje da ugovoreni brak sa sobom nosi brojne posljedice, te da Romkinje i Egipćanke trpe najekstremnije oblike nasilja, izložene su psihičkom, fizičkom, emocionalnom, ekonomskom, seksualnom i verbalnom nasilju i da nasilje ima duboke korijene, koji se ne mogu sagledati na jednostavan način.

Tokom razgovora sa ženama koje javno govore o nasilju u porodici, priče koje su prikazane u ovoj publikaciji izabrane su slučajno iz regiona i to: Kosova, Bosne i Hercegovine i Crne Gore, što pokazuje da je nasilje rasprostranjeno i da se ne razlikuje od države do države.

Pored svega što su preživjele, sagovornice su pronašle snagu da javno govore o problemu nasilja u porodici, kako bi kroz svoje životne priče ukazale drugim ženama na posljedice nasilja, te da time ohrabre sve žene da ne podržavaju nasilje što će doprinijeti smanjenju stepena nasilja unutar romske i egipćanske zajednice.

Primjetno je da se Romkinje i Egipćanke veoma teško odluče da prijave nasilje. U prijavljivanju nasilja ih sprečavaju brojni faktori: neobrazovanost, nedostatak povraćaja novca uzetog po običaju, strah, nedostatak podrške od strane porodice, briga za djecu i zbog mnogih drugih razloga.

Iz svih priča se takođe može zaključiti da Romkinje i Egipćanke još uvijek trpe razne oblike nasilja, a ujedno nemaju u potpunosti podršku relevantnih institucija. **Zabrinjavajuće je da, iako su svjesne da postoji rješenje, neke od njih su razočarane podrškom relevantnih institucija i nevladinih organizacija koje posjeduju sklonište za žrtve nasilja u porodici jer nijesu naišle na adekvatno zbrinjavanje i zaštitu.**

Generalno gledajući činjenice, smatramo da je potrebno nastaviti sa radom na podizanju svijesti kod Romkinja i Egipćanki da ne ostaju u nasilju i prijave isto, kao i rad sa predstavnicima/ama svih relevantnih institucija da pristupe sa senzibilitetom prilikom prijavljivanja nasilja pogotovo od strane Romkinja i Egipćanki. Svi mi možemo da zaključimo da Romkinje i Egipćanke prijavljuju nasilje nakon dosta muka i trpljenja te da je prag tolerancije na nasilje visok.

